

Skoleutvalget i HBF

Handikappede Barns Foreldreforening, Oslo
Tilsluttet Norges Handikapforbund

Til: Kunnskapsdepartementet
postmottak@kd.dep.no

Oslo: 27. november 2009

VEDR: Kommentarer til NOU 2009:18, Rett til læring

HBF ønsker å benytte denne anledningen til å påpeke en del mangler vi opplever i skolen i dag. Vi kan ikke se at de tiltakene som foreslås i Rett til læring vil rette på disse manglene. Mange av HBF medlemmers barn er multifunksjonshemmet og med svært forskjellig funksjonsnivå. Vi opplever at mange skoler ikke gir tilfredsstillende opplæringstilbud til våre barn. For mange av våre barn blir skole et oppbevaringssted med pleie og omsorg. Også våre barn har rett på tilrettelagt undervisning som gir dem mulighet til å hente ut sitt potensial og blomstre.

Kompetanse:

Mange bostedsskoler har ikke kompetanse på opplæring av våre barn. Noen skoler får det til, og det er godt nok bevis for at det går an dersom skolene jobber med det og tilegner seg nødvendig kompetanse for den enkelte elev. Mangelen på kompetanse gjør skolene utrygge på situasjonen og de vil helst ha våre barn vekk. Mange av våre medlemmer har fått anbefalt et eller annet spesialtilbud. Spesial- gruppene / skolene / forsterkede klasser etc har heller ikke kompetanse på våre barn siden de alle er svært forskjellige, mer forskjellige enn vanlige barn. Kompetansen må utvikles på hver enkelt elev. Pedagogens metode i tilnærning til eleven (oppgaven) er ofte mangelfull, de har lett for å bruke metoder de har brukt på andre elever tidligere, og de kan være uegnet på den eleven læreren har nå. Spes-ped utdanningen av lærere, og i hvert fall ikke allmennlærerutdanningen, tar heller for seg utfordringene skolene får med opplæringen av våre barn. Resultatet er ofte manglende opplæring uansett hva slags skole vi velger for våre barn. Skolene er ikke flinke til å søke hjelp fra for eksempel statped eller PPT. Det er ofte en oppfatning at det koster penger. Veiledning fra statped koster ikke penger, men tiltakene de foreslår kan koste noe. Det er kanskje det skolene er redde for når de ikke søker hjelp?

Foreldresamarbeid er et begrep som brukes i skolen. Foreldre forventer at de skal tas med i planlegging osv. Det er med forundring vi opplever at i mange skolers øyne er foreldresamarbeid at foreldrene skal gjøre det skolen instruerer de å gjøre uten motforestillinger. Slike "instrukser" oppfattes ikke av foreldrene som samarbeid. Lærerne utdannes heller ikke til foreldresamarbeid. Foreldremøter, konferansetimer og foreldresamarbeid er nå heller enda ikke blitt en del av pensum ved lære høyskolene, men burde vært det. Da vil vi få tryggere lærere.

Lærerne trenger et kompetanseløft for å kunne undervise våre barn så elevene får et tilpasset innhold i opplæringen. Dette må skje både ved lærer høyskolene, spes.ped utdanningen, og for at det ikke skal ta alt for lang tid før det blir gjennomført i hele skolen må alle lærere etterutdannes for å vite noe om også våre barn.

Det er uklare retningslinjer for hvem som har ansvaret for undervisningen våre barn får. Ofte kan halvparten av undervisningen gjennomføres av assistenter. Hvem har da det faglige ansvaret? Er det klasselærer som er til stede i klasserommet under undervisningen eller er det spesiallæreren som ikke er til stede. Assistenter har i liten grad planleggingstid og kan ikke ha det faglige ansvaret for undervisningen, da de mangler formell og nødvendig kompetanse. Lærere har tildelt ressurser for å planlegge og gjennomføre egen undervisning. De har ikke ressurser til å drifte andres timer.

Når assistenter benyttes bør de ha tildelt lærerressurs og tid til samarbeid med ansvarlig faglærer. Alle elever har krav på kvalifiserte lærere, så hvorfor skal våre barn ende opp med ansatte som ikke blir betraktet som gode nok for ordinær klasseundervisning.

De som er ansvarlige for opplæring og veiledning av lærere har liten eller ingen kontakt med elevene. De baserer seg på teoretiske beskrevne erfaringer, kjente modeller og metoder. De er ikke delaktige i utprøving og mister nødvendig feedback på egne ideer og forslag. Våre barn bærer på mange hemmeligheter og manglene kompetanse hos læreren blir en begrensning, et handikap, for våre barn i tillegg til de funksjonsnedsettelsene de allerede har.

Læremidler for elever med spesielle behov:

Dagens læremidler er ikke tilrettelagt for elever med spesielle behov. Læremidlene er ikke fleksible og ikke alle bøkene gis ut i PDF format. Mange av våre barn har problemer med å bruke oppgavebøker som baserer seg på skrivning med blyant. Det er ikke lønnsomt for lærebokforfattere å utvikle arbeidsbøker med dataprogrammer som bare benyttes av en liten gruppe elever. Ofte er det behov for et aldersadekvat innhold med tilpasset vanskelighetsgrad. Våre barn liker også å få nye lærebøker og en progresjon i undervisningsopplegget.

I ordinær undervisning har lærer og elever tilgang på lærebøker enten i bokhylla eller ressurser på nettet. For våre barn må læreren ofte lage boken selv, for så å planlegge, veilede assistenter og til slutt gjennomføre undervisning. Her forsvinner mye tid som ellers kunne vært brukt til undervisning. Etter hvert går læreren tom og sliter med å fornye innholdet i undervisningen. For å lage undervisningsmateriell effektivt kreves det kompetanse innen IT, noe som spesialpedagoger ofte mangler.

Det er noen læreverk med tilrettelagt tekst. Det er ikke bare elever med lærevansker som trenger disse læremidlene, mange av våre nye landsmenn vil også ha stort utbytte av enklere tekst. Her har staten ikke gjort jobben sin. Informasjon om nye læremidler ender ofte på rektors kontor, og blir der. For oss er det ganske uforståelig at det er slik.

Vi skal heller ikke glemme gruppene som aldri kan åpne en bok. Denne gruppen har også krav på læremidler som er tilpasset deres oppfattelsesnivå. Dagens IT verden åpner for store muligheter for å gi meningsfylt undervisning også til denne gruppen, men det kreves et stort løft i utvikling.

Det må utvikles læremidler med tilrettelagt tekst på mange nivåer og bredde i alle fag.

Hjelpemidler og læremidler til bruk for elever med spesielle behov i skolen:

Tidligere fikk elever som trengte for eksempel PC i opplæringen innvilget av NAV en PC til å ha hjemme, og en PC til å ha på skolen. Disse PCene var like og med lik programvare, noe som gjorde gjenkjenningen enkel for eleven, utprøvingen var enkel, i tillegg slapp skolen kostnadene med innkjøp, samt arbeidet med oppsett av utstyret. Dette ble endret for noen år siden. Reglen er nå slik at skolen må holde alt utstyr og læremidler. Resultatet er at elevene ikke har likt utstyr hjemme og på skolen. Dette vanskeliggjør gjenkjenning i tillegg til at utprøving må gjøres to ganger. Skolens utstyr er mindre tilrettelagt hver enkelt elev, siden det ofte skal brukes av mange elever. Resultatet er ineffektiv utprøving og tilpasning, og at noen elever foretrekker å jobbe mer hjemme enn på skolen. Skolen blir da ikke den foretrukne læringsarenaen som den skulle vært. Noen elever mottar hjemmeundervisning og får redusert den sosiale delen skolen skal gi. Dette er uheldig og stimulerer til segregering og isolasjon.

Systemet må endres slik at NAV igjen skal finansiere hjelpemidler skolen trenger for å utføre undervisningen til barn med spesielle behov. De burde også få ansvaret for å bekoste læremidler. Det vil redusere kommunale forskjeller. Man må finne en praktisk og rettferdig ordning for å få dette til.

Konsekvenser av segregering:

Vi opplever at mange bostedsskoler ikke ønsker våre barn som elever. De anbefaler forsterkede enheter som ligger utenfor bo-området. Når en segregert løsning blir valgt for våre barn blir de også ekskludert fra deltagelse i lokalmiljøet. Skolen med sin SFO er den sterkeste "integratoren" i lokalmiljøet ikke bare for elevene men også familiene. Familier som blir ekskludert fra skolen blir også ekskludert fra lokalmiljøet. Denne problemstillingen og ansvaret må skolen ta inn over seg og bli gjort i stand til å gjøre det som forventes av den.

Skolene må ta inkludering på alvor. Det er ikke spesialundervisningen i seg selv som bidrar til økt segregering, men måten den organiseres på. Det største problemet for våre barn er at de ikke får noe bedre pedagogisk tilbud på spesialskolene, fordi de ikke kan det ikke der heller. Spespedutdanningen har ingen ting om elever med sammensatte lærevansker. Segregerte elever med spesielle behov blir bare isolerte, ensomme, og lærer enda mindre enn om de hadde hatt noen å strekke seg etter på bostedsskolen der de kunne trives. Elever som trives lærer.

Til tross for en opplæringslov som er entydig på at alle skoler skal legge til rette for inkluderende fellesskap, viser GSI-tall at opp mot 34 000 elever mottar mesteparten av sin opplæring i femmergrupper eller mindre, og dette tallet har vært stigende de senere årene. Dette ser HBF som en svært uheldig utvikling.

Konsekvensene av økt segregering i skolen er at alle elevene lærer at mennesker med funksjonsnedsettelse skal segregeres; at de skal leve i et samfunn ved siden av det andre. Alle elevene i skoler der segregeringen praktiseres får denne innlæringen, både normalt fungerende og de med funksjonsnedsettelse. Elever som blir segregert i dag blir innlært at slik skal de også leve videre i livet. Segregeringen som praktiseres i skolen vil dermed følge alle elevene hele livet. Å forsøke å snu innlært segregering er en meget krevende oppgave, og for de fleste er den umulig. Når en segregert undervisningsløsning blir valgt for elever med nedsatt funksjonsevne blir de også ekskludert fra deltagelse i lokalmiljøet. Samtidig har eksistensen av spesialskoler og klasser negativ innvirkning på nærskoler, fordi både faglige og økonomiske ressurser går til spesialskole tilbudene. Dette fører igjen til at bostedsskolene forventer at alle elever med særskilt behov skal gå på spesialtilbudene, istedenfor å legge til rette for eleven på bostedsskolen.

HBF mener at denne problemstillingen ikke er berørt i utredningen, verken når en skisserer utfordringene eller når man kommer med forslag til løsninger. Dette blir spesielt alvorlig når man vet at mangel på gode løsninger er den mest vanlige unnskyldningen for å ikke inkludere.

Noen framstiller spesialundervisning som det samme som små gruppe- eller en-til-en undervisning. Spesialundervisning kan like godt gis i klasserommet. Det er ikke spesialundervisningen i seg selv som bidrar til økt segregering, men måten den organiseres på. Segregerte undervisningstilbud til elever med funksjonsnedsettelse medfører økt isolasjon, ensomhet, og at de lærer enda mindre enn om de hadde hatt noen å samarbeide med, være i gruppe med og framføre gruppearbeid sammen med. Den kanskje mest alvorlige segregeringen er når elever får eneundervisning hele dagen i eget rom og bare hører vennene sine i rommet ved siden av. Da blir lengselen etter samvær større enn motivasjonen for å lære.

HBF mener at denne problemstillingen ikke er berørt i utredningen, verken når en skisserer utfordringene eller når man kommer med forslag til løsninger.

Vurdering, planlegging og lærerplan – PPTs rolle:

Det påstås at dagens spesialundervisning ikke fungerer. Der dagens ordning ikke fungerer er det fordi det mangler kompetanse, vilje og ressurser. Behovsvurderinger må gjøres. Da er det vel mest effektivt at de som har mest kompetanse til å vurdere, og det er PPT, fortsatt gjør det. Det som er synd er at PPT mistet mye kompetanse ved forrige omorganisering av PPT. Undervisningen må uansett planlegges for å få forutsigbarhet for elever og personalet, ellers blir alt bare en "happening" og oppbevaring av elevene for å få dagen til å gå. De aller flinkeste lærerne trenger kanskje ikke skriftlige planer, men det er fordi de har de i hodet. Om de skriftlige planene kalles IOP eller noe annet er ikke viktig, men det må lages læreplaner også for våre barn. En problemstilling er at det er manglende kontroll med at IOP lages, og manglende kontroll med kvaliteten av IOP samt manglende kontroll med at den gjennomføres. Kommuner stiller krav til at IOP skal følge kunnskapsløftet, men da er jo hele poenget borte. IOP skal være en erstatning for læreplanen fordi eleven ikke har ressurser til å følge den vanlige undervisningen. Her er det mange misforståelser. Mange av problemene vi har opplevd er vel nettopp det at man kommer for sent i gang med vurdering og planer ved skolestart. IOP fra forrige skole brukes ikke. Noen kommuner praktiserer 3 års IOP. 3 års IOP blir for generelle til at de har noen verdi i utviklingen av halvårs og ukeplaner.

Resultatet er at skolen har måttet finne på noe det første halvåret, og da har det dannet seg et mønster i undervisningen som er vanskelig å komme ut av. I mange kommuner er PPT beordret til ikke å gi konkrete tilrådninger om antall timer eleven skal få. Dette kaller Jan Tøssebro for krysspress mellom profesjon og kommunale føringer. Da kommuneøkonomien er anstrengt blir dette fort resultatet og mange PPT utøver ikke den uavhengige funksjonen de er tiltenkt. Å lage en ullen tilrådning er langt rimeligere for kommunen enn en konkret tilrådning som forplikter veiledning og ressursbruk for skolen. IOP blir skrevet fordi det er et krav til plan, når ordinær læreplan ikke er innen rekkevidde. IOP er ofte et dokument som lages for å tilfredsstille systemet og ikke et nyttig arbeidsverktøy i undervisningen. En generell IOP er ikke nyttig fordi læreren da sliter med å finne konkrete og målbare mål som er innen rekkevidde. Det tar tid å bli kjent med våre barn og det er ikke lett å se hvilke ferdigheter de har. De responderer ofte ikke som forventet og årsak kan være vanskelig å se. IOP evalueres formelt bare hvert halvår og blir ofte et sovende dokument. IOP må evalueres og oppdateres minst en gang i måneden og være skoledelen i en Individuell Plan (IP).

Læringsboka:

Utvalget foreslår læringsboka. Den skal innføres som felles verktøy for tidlig innsats og oppfølging. Boka følger barnets og elevens utvikling, læring og læringsmiljø gjennom barnehage, grunnskole og videregående opplæring.

Vi oppfatter dette å bli ekstra tilleggsarbeide for lærerne. En lærer ved en skole kommenterte nylig at de nå er pålagt så mye papirarbeide at de ikke lenger har tid til å undervise elevene. Erfaringen vår er at det allerede er for mange rapporter, vurderinger og andre dokumenter om elevene som ikke blir brukt. Læringsboka er foreslått i tillegg til allerede pålagte dokumenter. En annen side ved læringsboka er at hvis den skal kunne dekke det den er tiltenkt å dekke vil den også måtte inneholde informasjon som er UNTATT OFFENTLIGHET. Da vil den få så begrenset fordeling at den ikke kan brukes, ellers vil det gå på personvernet løs.

HBF mener at læringsboka ikke vil ha noen hensikt.

Språk:

Alle har rett til å delta og kommunisere, også på skolen. Språk er en svært grunnleggende forutsetning for læring. Rettighetene til alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK), på lik linje med døves rettighet til tegnspråk, er i ferd med å bli lovfestet. Stortinget vedtok enstemmig og unisont dette den 29.mai 2009. Det er nå opp til Kunnskapsdepartementet å legge til rette for denne lovendringen. Retten til et språk er en grunnleggende rett, som er lovfestet i Opplæringsloven. Departementet vil vente på Midtlyngutvalgets NOU og høringsrunden som blir i kjølvannet. De er allikevel nødt til å innfri i forhold til Stortingets vedtak. Det ble også vedtatt å opprette kompetansesenter(e) for å sikre kompetanseheving på dette området. Det er flere barn mellom 0-18 år som trenger ASK enn det er barn som trenger tegnspråk. Det forventes at når Opplæringsloven blir endret, så ligger det godt til rette i skoleverket for å drive denne lovendringen videre for de elevene som trenger ASK. Dette må tas inn i Stortingsmeldingen. Det er nødvendig at Rett til læring må ha mer enn en setning i sitt innhold i forhold til denne store (ca.6.500 barn) gruppen som trenger all undervisning og undervisningsmateriell tilrettelagt for seg på sitt språk. Pr i dag finnes det ikke noe undervisningsmateriell utarbeidet for denne gruppen barn, og det kan ikke aksepteres. Det forventes at nå som man har fått informasjon om den uretten disse barna har blitt utsatt for i all tid, at det raskt og grundig kommer kompetanse, undervisningsmateriell og kunnskap om disse barnas læringsprosesser på plass!

Rettsystem i opplæringen:

HBF er bekymret over at Fylkesmennene avdekker mange avvik fra opplæringsloven på sine tilsyn. Vi også opplever at skoler / skoleeiere ikke retter på avdekkede lovbrudd, men fortsetter å bryte loven, enten bevisst, eller fordi de ikke vet bedre. Opplæringsloven har i dag ingen praktiske sanksjonsbestemmelser. Opplæringsloven med tilhørende rettsystem er uegnet for å rette opp feil og mangler. Fylkesmannen gjør tilsyn og påpeker feil og mangler. Skolene gir ofte blaffen, og Fylkesmannen finner de samme feilene ved neste tilsyn flere år senere. Foreldre til barn med spesielle behov kvier seg for å gå i rettslig konflikt med en skole der deres barn er elev av frykt for represalier overfor barnet sitt. En rettslig prosess overfor en skole vil man heller ikke ha særlig nytte

av siden rettprosessen er forventet å ta så lang tid at eleven har gått videre til neste skole før saken er avgjort. Skoleeier må ha et ansvar for å kontrollere at opplæringslovens intensjoner følges ved deres skoler. Dette burde vært en del av internkontrollen, men vi har ikke hørt om noen skoleeier som har dette iverksatt. Opplæringsretten er lovløs.

Rettssystem i opplæringsloven fungerer ikke. Det må utvikles et rettssystem som fungerer slik at brudd oppdages og rettes raskt mens eleven trenger det.

Konsekvensen av dagens bestemmelser er en rettsløs tilstand ved skoler der skolen / skoleeier ikke bryr seg om loven. Dette kan ikke fortsette. Her er noen forslag:

- En tanke kan være å innføre bøter eller liknende. HBF mener det ikke vil være hensiktsmessig fordi det bare vil gå ut over skolens økonomi og gjøre forholdene enda dårligere for elevene.
- Siden mange av avvikene gjentar seg må dette kunne rettes ved oppfølging etter tilsynet, for eksempel ved at skolen / skoleeier skal fremlegge en plan for retting av avvikene, og at denne planen følges opp av Fylkesmannen.
- HBF velger å tro at de fleste lovbrudd er forårsaket av manglende kompetanse hos skoleeier / skoleledelse. Der dette er tilfelle må Fylkesmannen kunne pålegge tvungen kursing av ledelsen (dette kan jo være en del av planen). I tillegg må Fylkesmannen kunne pålegge veiledning av pedagogisk personale, for eksempel utført av Statped eller PPT, slik at de blir bedre i stand til å utføre sine oppgaver.
- Der avvikene er forårsaket av manglende økonomiske bevilgninger til skolen må Fylkesmannen få myndighet til å tvinge kommunestyret til å gjøre nødvendige bevilgninger.

Dette var noen forslag til tiltak. Det er sikkert flere alternativer som kan bedre rettsikkerheten til elevene.

Universell utforming:

Mange skolebygg er uegnet for elever som er avhengige av bevegelseshjelpemidler. Dette gjelder både nye og eksisterende bygg. Det må være svært mangelfull kompetanse blant de som prosjekterer og kontrollerer dagens nye skolebygg når ikke en gang nye bygg blir tilgjengelige. Eierne av eksisterende skolebygg gjemmer seg bak "ikke tilbakevirkende kraft" paragrafen i Grunnloven og unngår derfor å gjøre eksisterende bygninger tilgjengelige. Dette er en misforståelse av lovens intensjon. Vi har flere eksempler fra vårt nærmiljø der eksisterende boligbygg bygges om til barnehage, og fordi bygningen i utgangspunktet ikke er tilgjengelig mener eier at det ikke er nødvendig å gjøre den tilgjengelig bare fordi den skal bli barnehage.

Både nye og eksisterende bygninger som skal brukes til barnehage eller opplæring må gjøres tilgjengelige for alle elever, personale og foreldre så fort som mulig. Dagens praksis er diskriminerende, ekskluderende, segregerende og påfører personale ekstra belastninger.

Holdninger i skolen til våre barn og deres lærere:

Ved en del skoler oppfattes våre barn som annenrangs elever. Enda verre er der at personalet som er sammen med våre barn behandles som annenrangs medarbeidere av annet personale. Vi har et samfunn der innehaverne av holdningene ikke er bevisst sine egne samfunnsskapte holdninger og langt mindre at de kan virke krenkende på personene det gjelder. For eksempel at man synes det er helt greit at en gruppe elever (segregerte) holdes utenfor og må gå på skole et annet sted, fordi de "ikke passer inn" eller de mener at de "har det best sammen med likesinnede". Dvs at man har tilsynelatende fornuftige resonneringer og konklusjoner på komplekse problemstillinger, som i utgangspunktet sikkert er velmenende, men som virker krenkende og diskriminerende for de det gjelder.

Slike holdninger er svært uheldige, må motarbeides, og skolepersonale må avlæres diskriminerende holdninger.

Nasjonale prøver, hva brukes de til?:

For mange barn kunne nasjonale prøver vært brukt til å synliggjøre behovet for økt innsats. Så vidt vi forstår brukes de bare til å rangere skoler. Foreldre til svake elever ved noen skoler blir innstendig oppfordret til å søke fritak fra nasjonale prøver. Elever som får spesialundervisning holdes bevisst

utenfor. Prøvene gir derfor et helt skjevt inntrykk av situasjonen. Våre barn er ikke med i nasjonale prøver. Dette er derfor ingen indikator på våre barns læringsutbytte.

Finansiering av spesialundervisning i skolen:

NOU Rett til læring hadde som en forutsetning at den skulle komme opp med løsninger som ikke skulle gjøre opplæring mer kostbar enn den allerede er. Tiltakene som foreslås er derfor utilstrekkelige for at skolen skal kunne bli inkluderende og gi alle elever et tilpasset opplæringstilbud. For eksempel vil en elev som trenger assistent pluss spesialundervisning i klassen i alle timer kreve så store ressurser at det kan knekke en skoles eller en liten kommunes økonomi. Slike elevers behov er like ressurskrevende enten de går på bostedsskolen eller i segregert tilbud. Noen skoler setter da foreldrene opp mot hverandre, "denne eleven trenger så mye at det går ut over alle de andre elevene".

Finansieringsmodellen som praktiseres i de fleste kommuner er ikke hensiktsmessig. Disse store ekstrakostnadene må slutte å være et kommunalt ansvar. Finansieringen burde kunne organiseres slik det er gjort i lov om sosiale tjenester ved at kommunene, for spesielt kostbare innbyggere, får refundert 80% fra staten av kostnadene som overskrider et visst beløp, ca 10xG (ca 770000 i 2008). Opplæringskostnadene må kunne tas inn under den samme finansieringsordningen.

Sluttbemerkning:

Det er behov for utvikling av den norske skolen. Den tåler ikke en revolusjon til slik som kunnskapsløftet. Skolen trenger:

- Økt kompetanse i alle ledd,
- Utvikling og fordeling av læremidler for alle elever,
- Å bli tilført hensiktsmessige hjelpemidler og læremidler,
- Å bli sosialt inkluderende,
- Å få utviklet effektive systemer for vurdering, planlegging og gjennomføring av undervisningen,
- Språk for alle,
- Et fungerende rettssystem som gir rettsikkerhet for alle elever mens de er elever,
- Alle skoler må utformes universelt,
- Inkluderende og positive holdninger,
- En tilpasset finansieringsordning som skaper en inkluderende skole,

med vennlig hilsen

for HBFs skoleutvalg

Rolf Eie